

Då Strindberg drack punsch på Gästgivaregården I Rörum.

(Infört i tidningen Arbetet 1952-07-13)

De försvinner, gästgivaregårdarna, en efter en. Ändå hittar man i intet landskap så många blomstrande gästgiverier som i Skåne. Då kan man förstå hur det var förr, bara för en 40-50 år sen. Flera gamla värdshus i denna landsända gäller för att vara de anrikaste, åtminstone om man får tro respektive hävdatecknare. Sanningen är väl, att varje lantgästgiveri var berömt på sitt sätt, hade sina specialiteter. Det kan i varje fall sägas om gästgivaregården i Rörum vid Simrishamn, som dessutom kan göra anspråk på att vara landskapets äldsta.

Gästgiveriet som finns kvar vid bygatan (rikshuvudvägen) i Rörum står i orört skick, men inhyser numera en diverseaffär. Det enlängade, vitrappade huset är kraftigt byggt, en något större och mera påkostad upplaga av det klassiska "gatehuset". På kullen bakom ligger ännu den kända trädgården. Den ekportsförsedda källaren, ingrävd i kullen, finns fortfarande, men varorna den härbärgar är andra än förr. Inomhus är det mesta förändrat, men de märkliga kakelugnar som stod här och den snidade ekport som ledde in är räddade åt eftervärlden.

Var det möjligt att här i detta moderna fruktodlardistrikt, i den nästan helt nybyggda byn med nya hus, ny kyrka, ny väg och nya människor mana fram bilden av det gamla Rörum och gästgivaregården när den ännu levde, fanns det någon tradition kvar, skulle det ännu gå att få fram några av de öden som präglade gårdagen?

Min bästa sagesman blev kyrkovärd August Henriksson, son till sista gästgivaren, Nils Henriksson. Denne förestod "kruen" till 1908, då rörelsen lades ned. Nils Henriksson dog 1941, 85 år gammal. Hans företrädare var Anna Larsson, ett fruntimmer med skinn på näsan, som högst egenhändigt brukade kasta ut besvärliga gäster. Före henne stod Emil Pettersson för värdskapet, som han i sin tur övertagit från Bror Pettersson någon gång i mitten av 1800-talet. Den senare avlöste den kände Göransson, som på sin tid serverade det starkaste brännvinet i sydöstra Skåne. Den första gästgivare min sagesman kände hette Anders Andersson, som verkade i början av 1800-talet.

I August Henrikssons barndom –för en 60 år sedan- var gästgivareregården en lönande rörelse med både sprit- och matservering, utminutering, härbärg och skjutshåll. Spriten hämtades från Smedstorp, ölet från Bjärsjö, men även andra dryckesvaror serverades. Spritskåpet vid skänken i gillesalen var fyllt av konjak, champagne, likör, viner, punsch etc. Detta var något rätt ovanligt i ett dåtida lantvårdshus. Ställets eget punschmärke, mycket uppskattat försäkras min sagasman, hette Röda Lacket á 75 öre halvan. Brännvinet kostade 80 öre á en krona litern, en sup några ören.

En av gästgivarerna, Emil Pettersson, hade rykte om sig att vara snål. Han blandade för mycket vatten i brännvinet, som skulle hålla en viss styrka, och en dag kom landsfiskalen och lät till bybornas förtjusning slå ut allt brännvin som snart forsade ned för bygatan. Desto mer omtyckt var värden Göransson, som själv tillverkade brännvinet. Det höll ofta upp till 80 procent! Folk kom till honom ända från Brösarp och Simrishamn för att handla sprit och öl. Även ölet bryggdes då i Rörum, nämligen av arrendatorn på prästgården. Detta Rörumsöl var känt över hela Skåne. Receptet följde arrendatorn i graven.

Någonting som också drog folk till Rörum och gästgiveriet var den vackra trädgården ovanför huset som anlades av Anders Andersson i början av 1800-talet. Den var gjord med stor konst, med vilda och ädla blommor, välskötta gräsmattor, exotiska växter som mulbär och valnöt, ädla fruktträd och särskilt små bersåer av tätklippt buxbom och avenbok, till vilka slingrande gångar förde. Dessa "lusthus" från vilka man såg ut över havet och Simrishamns slätten, hade alla namn såsom Flora, Hälsan, Victoria, Utah o s v. Namnen var textade på skyltar utanför. Här var servering hela sommaren. Vinkällaren låg bekvämt under kullen. En idyll anno dazumal.

Gästgivareregården höll öppet dygnet om och folk kunde komma in när som helst. Ofta kom bönderna om aftonen, satt över natten och gick sedan direkt till plogen morgonen efter. Gott om pengar fanns det, trots att jordarna var magra. En del av förklaringen till detta märkliga välstånd fick man 1895. Då kom "den stora kraschen" som man fortfarande talar om i Rörum. Det var så att man gjort till tradition att två gånger om året sända efter en kamrer från banken i Brösarp för att göra "affärer". D v s man skrev på växlar åt varann, tog lån med vännerna som borgensmän etc. Småningom blev den ekonomiska situationen ohållbar- en växel kunde inte ens för 50 år sedan omsättas hur många gånger som helst!- och när så en föll, drogs hela byn med i fallet. De flesta fingo gå ifrån hus och allt, eller blev

indrivna på allt de ägde. En av bönderna begick till och med självmord genom att kasta sig ned från stenshuvud med en järnvikt om halsen och hittades en morgon stående rakt upp och ned, med fötterna i vädret i det grunda vattnet.

Min sagesman vill inte riktigt tro att banken i Brösarp var det enda upphovet till Rörums "gyllene år". Mycket av uppblomstringen kan enligt honom skrivas på en viss Per Bengtsson som levde i slutet av 1700-talet. Han var på sin tid den ende läs- och skrivkunnige i byn, vilket gav honom stor makt över bönderna som han också lurade på olika sätt, med följderna att han snart ägde halva Rörum. Denne man skulle vara falskmyntare. Verkstaden sadades han ha inhyst i sin källare och när han var död togs hela tillverkningen omhand av de lurade bönderna, som sedan gjorde sig glada dagar.

Hur var gästgivaregården inredd? Det kommer min sagesman mycket väl ihåg. Det största rummet var gillesalen, med ekbjälkar i taket och träbord på det sågspånsbeströdda golvet. Dit kom man genom det flaskbelamrade utskänkingsrummet där brännvinsdisken och spritskåpet stod. Intill gillesalen var de båda gästrummen, "röda rummet" och "gröna rummet" med röda respektive gröna tapeter.

De kända kakelugnarna stod i gillesalen. De var tillverkade i Simrishamn av en erfaren mästare och modellen gjordes bara i några få exemplar. De är också mycket originella med sina ihålliga pelare, genom vilka den upphettade luften leddes, och sina konstrikt utsirade friser. Bevarat är också det tunga spritskåpet och den snidade port som ledde in i gästgiveriet.

Under mitt besök i Rörum träffade jag också gästgiveriets sista kusk, nittioåriga Nils Olsson, som tjänstgjorde från 1893. På den tiden berättar han, höll man tre hästar, vilka stod i en särskild stallänga ett stenkast från gästgivaregården. De närmaste skjutshållen var Brösarp, Stiby och Simrishamn.

Tyvärr kunde jag inte spåra någon av gästgivaregårdens gästböcker, vilka om de ännu finns innehåller en rad unika autofrafer. Åtskilliga berömdheter har nämligen gästade "Rörums-kruen". Linné tog in där under skånska resan, närmare bestämt den 31 maj 1749. Han stannade två dagar i byn, och han gör en rad intressanta iakttagelser.

Andra ryktbara gäster är romantikern Atterbom och "gluntarnas fader" Wennerberg vilka färdades i bygden under första hälften av 1800-talet. Kuriöst nog klagar båda i sina memoarer över de urusla vägarna kring Rörum. Då även de större landsvägarna på den tiden var ytterst primitiva, kan de vägar som Atterbom och

Wennerberg färdades fram på knappast ha varit mer än några hjulspår i sanden.

Kanske är August Strindberg den som präntat det värdefullaste namnet i gästgivaregårdens liggare. Skalden skulle under sin tid i Ystad i slutet av 1890-talet, under inferno-krisen, således flera gånger ha besökt gästgiveriet. Anledningen var kanske att han ville se Linnés Tjörnedala eller att han hört talas om gästgivaregårdens trädgård. Säkert hade han också den biavsikten att njuta av Röda Lackets punsch, som verkligen skulle ha varit något enastående. Kanske fick han i Rörum litet av det lugn han så väl behövde efter sitt livs stormigaste period. Det saknades inte förutsättningar.

Signatur B.N.